

Slovenska ureditev pogojnega odpusta v luči sodobnih razvojnih trendov

Mojca M. Plesničar*

Pogojni odpust je v slovenskem znanstvenem prostoru pogosto spregledan, a kljub temu predstavlja pomemben institut, ki služi načelnim, a tudi pragmatičnim ciljem. Na eni strani gre za enega izmed osnovnih rehabilitativnih instrumentov, na drugi pa je sredstvo, s katerim je mogoče nekoliko omiliti vse hujšo prenatrpanost v (slovenskih) zaporih. Slovenska ureditev pogojnega odpusta je praktično že desetletja nespremenjena, pri čemer jo pestijo težave (vsaj) na procesnem področju. Administrativni model izvrševanja kazenskih sankcij je ključen tudi pri vprašanih pogojnega odpusta, zato so neustrezno urejena vprašanja sestave komisije, ki o njem odloča, predvsem pa postopka, v katerem odločanje poteka. Takšno stanje je neustrezno in povsem v nasprotju tudi z mednarodnimi zavezami naše države. Nekatere nove rešitve, ki jih vnašajo spremembe KZ-1 in ZIKS-1, so dobrodošle, a navadno premalo premišljene in vnašajo v sicer koherenten sistem zmedo ter nejasnosti. Prispevek iz celotne ureditve izlušči rešitve, ki so najbolj vprašljive, in na več mestih ponudi takšne, ki jih ponuja primerjava z drugimi pravnimi sistemi.

Ključne besede: pogojni odpust, penologija, izvrševanje sankcij, zapor

UDK: 343.8 (497.4)

1 Uvod¹

O pogojnem odpustu se v slovenskem znanstvenem prostoru že dolgo zelo malo govori. Zadnji obširnejši znanstveni članek v celoti posvečen tej temi je bil objavljen pred več kot dvema desetletjema (Jakulin, 1989), šele v zadnjih letih pa problematika dobiva nove orise, a praviloma v tujem jeziku in tujem znanstvenoraziskovalnem prostoru (Šugman Stubbs in Ambrož, 2010, 2012; Ambrož in Šugman Stubbs, 2011). Takšno stanje gotovo ni idealno, zato želi ta prispevek zapolniti majhne vrzeli v tej sliki.

V uvodu članek skozi razvoj instituta prikaže evolucijo namenov, ki jih pogojni odpust zasleduje. Temu sledi konkretna analiza ureditve pogojnega odpusta pri nas z materialno- in procesnopравниh vidika, pri čemer so posebni poudarki namenjeni novostim, ki jih prinašajo zadnje novele s tega področja, ter očitnim pomanjkljivostim ureditve. V nadaljevanju je predstavljena ureditev preklica pogojnega odpusta, ponovno zlasti novosti, ki niso povsem domišljene. Sledi kratek oris pogojnega odpusta pri nekaterih drugih oblikah

kazni, prispevek pa se zaključi s prikazom pomembnih poudarkov in predlogov za nadaljnje raziskovanje.

2 Razvoj instituta

Pogojni odpust se je razvil znotraj sistema common-law v sredini 19. stoletja. Kljub nekaterim zgodnejšim predlogom in zamislim, predvsem zapisom britanskega reformatorja kaznilnic Johna Howarda, avtorja slavnega poročila »Stanje angleških in valižanskih jetnišnic« iz leta 1777 (Jones in Johnstone, 2012; Jakulin, 1989; Hibbert, 1965), je neke vrste pogojni odpust zaživel šele kasneje, in to na drugem koncu sveta. Zgodovina pogojnega odpusta se tako začne v eni izmed avstralskih kazenskih kolonij, Norfolk Islands, s prihodom Škota Alexandra Maconochieja na mesto glavnega nadzornika. Poleg številnih reform, s katerimi je koval začetke rehabilitativnega dela s kaznjenci, je Maconochie zasnoval prehodno obdobje, v katerem so bili zaporniki pod pogojem, da bodo ravnali v skladu z zakonom, izpuščeni na prostost pred iztekom celotne kazni (Jones in Johnstone, 2012; Hibbert, 1965).

V evropskem prostoru je bil v okviru splošnega gibanja za reformo kazenske zakonodaje institut pogojnega odpusta vpeljan predvsem zaradi preprečevanja povratništva, z močnimi poudarki na individualizaciji kazni z namenom prevzgoje in resocializacije obsojencev. Obenem je teorija nanj gledala kot na neke vrste nagrado, ki so si jo obsojenci lahko prislužili z lepim vedenjem med prestajanjem kazni (Jakulin, 1989).

* Mojca M. Plesničar, univ. dipl. prav., MSc, mlada raziskovalka na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, e-poštni naslov: mojca.plesnicar@pf.uni-lj.si

¹ Avtorica se zahvaljuje Matjažu Ambrožu, Cirilu Keršmancu, Draganu Petrovcu, Aljažu Plesničarju, Katji Šugman Stubbs ter anonimnim recenzentoma za pomembne in koristne komentarje na zgodnejše različice tega prispevka.

V slovenski prostor je bil najprej vpeljan v okviru avstro-ogrske monarhije preko kraljevega odloka iz leta 1712 (Brückmüller in Hofinger, 2010), sodobni razvoj pa se je začel v prvi polovici 20. stoletja (Jakulin, 1989). Spremembe v 20. stoletju so bile v glavnem pogojene z razvojem jugoslovanskega kazenskega prava, vendar je ostal sistem od sredine 20. stoletja praktično nespremenjen, z le občasnimi odmiki od vpeljane forme (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011; Jakulin, 1989).

3 Namen

Pogojni odpust je danes splošen institut kazenskega prava, ki služi več namenom. Na eni strani predstavlja pregovorni korenček, ki služi spodbujanju zapornikov k lepšemu vedenju in doslednejšemu spoštovanju pravil znotraj kazenske ustanove, na drugi strani pa v skladu z izvorno zasnovano služi za rehabilitacijo in zapornikom z vzpostavitvijo vmesnega obdobja lajša prehod iz zaprtega okolja na prostost (Šugman Stubbs in Ambrož, 2010; Bavcon et al., 2009; Jakulin, 1989).

Ob tem se postavlja vprašanje, ali si nista osnovna namena instituta med seboj nekoliko v nasprotju. Zavedanje zapornika, da bo ob upoštevanju pravil lahko prej odpuščen, namreč vnaša dvom v njegovo rehabilitacijo, saj je sprememba njegovega vedenja lahko zgolj »igra«, ki traja do odpusta,² in ne realna slika spremembe njegove splošne konformnosti, zato je ocena »pravih« možnosti za rehabilitacijo toliko težja (Dünkel, Van Zyl Smit in Padfield, 2010; Brinc, 2003).

V sodobnem evropskem okolju pogojni odpust vse bolj služi tudi kot sredstvo za zmanjševanje prevelikega števila zapornikov, a je ta nova pragmatična vloga še veliko bolj vprašljiva in občutljiva od klasičnega pojmovanja (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011; Dünkel et al., 2010).³

Če je v začetku pogojni odpust predstavljal pomoč obsojencem v zaključni fazi rehabilitacije, in ga je v tem

smislu mogoče šteti kot institut tretmanske ideologije *par excellance*,⁴ saj ga je v njegovi osnovni obliki nemogoče zloračiti v škodo obsojenca, danes ta institut uokvirjajo bolj pragmatični pomisleki, ki zadnja leta postajajo gonilna sila nekaterih sprememb na kaznovalnem področju. Pomisleki, na katere ciljamo, gredo v glavnem v smer omejevanja represivnih, predvsem zapornih kazni, katerih uporaba se je v zadnjih desetletjih, po »zlomu« rehabilitativnih teženj v kaznovanju, v evropskem, predvsem pa ameriškem prostoru razmahnila preko vseh razumnih meja. Ravno pragmatični razmisleki o prevelikih izdatkih, bistveno manj pa vsi ostali tehtni argumenti stroke (Tonry, 2009; Wacquant, 2009b; Wacquant, 2009a; Whitman, 2005; Garland, 2001; pri nas npr. Ambrož, 2008; Petrovec, 1998), vplivajo na politiko, ki želi v času vse-splošne gospodarske krize nekoliko omejiti stroške, ki jih ima s kaznovanjem storilcev kaznivih dejanj.

Ne glede na to, kako dobrodošel je ta preobrat, vendarle prinaša določena tveganja, zaradi katerih ga ne gre sprejeti povsem odprtih rok. Zakaj in kako kaznujemo, sta tako pomembni vprašanji, da ju gotovo ne moremo in ne želimo (povsem) prepustiti trenutno modnim utemeljitvam, s katerimi se v danem trenutku lahko celo intimno strinjamo, a se lahko v sodobnih časih spremenijo zelo hitro in zelo radikalno. Samo pragmatizem gotovo ne bo razrešil trenutnega problema prenatrpanosti zaporov, zelo nevaren pa lahko postane, ko vsebinski razlogi in pomisleki zaradi njega bledijo v ozadju kolektivne zavesti. Tudi v zvezi s pogojnim odpustom je zato več kot smiselno opozorilo, da njegov glavni namen gotovo ne sme postati »praznjenje zaporov«, saj bi bil institut, ki je skozi čas dobil pomembno in trdno mesto v večini sodobnih kazenskoopravnih ureditev, tako povsem razvrednoten⁵ (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011; Dünkel et al., 2010).

4 Sodobna (ne)ureditev instituta

Pomembno je, da že v začetku razločimo med dvema različnima oblikama odpusta od prestajanja kazni pred njenim iztekom. Pri pogojnem odpustu gre za možnost, da je lahko obsojenec, ki je že prestal določen del kazni, še pred njenim iztekom pogojno odpuščen, če so izpolnjeni določeni pogoji in o tem odloči pristojna komisija.

Od tega se razlikuje druga možnost predčasnega odpusta pred iztekom kazni, ki jo predvideva ZIKS-1 v 108. členu in o kateri odloča direktor zavoda, v katerem obsojenec prestaja

² V okviru tretmanske ideologije je v tem oziru govor o »tretmanski igri«, za katero je značilno, da se obsojeni pretvarja, da je bil tretman uspešen, osebje pa, da temu verjame. (Petrovec in Muršič, 2011). Problem je podoben dilemi glede upoštevanja obsojenčevega »spokornega« vedenja po izvršitvi kaznivega dejanja pri odmeri kazni, saj je tako vedenje po eni strani lahko posledica iskrenega kesanja obsojenca in torej pomembno za ustrezno individualizacijo kazni, po drugi strani pa le umetno ustvarjena slika, namenjena zgolj vplivanju na odmerjeno kazen. (Prim. Kmet, 2012).

³ Problem prenatrpanosti zaporov je izjemno pereč tudi v slovenskem prostoru. Meško, Fields in Smole (2011) v tej zvezi opozarjajo, da je mogoče porast števila zaprtih oseb v Sloveniji deloma pripisati tudi zmanjšanju števila pogojnih odpustov od leta 2004 dalje in kot enega od načinov zmanjšanja prezasedenosti zaporov naštevajo prav povečanje uporabe pogojnega odpusta.

⁴ Več o tretmanski ideologiji glej npr. Petrovec in Muršič, 2011.

⁵ Ambrož in Šugmanova v zvezi s tem pomembno opozarjata še, da je mogoče s pogostejšo uporabo pogojnega odpusta kronične težave sodobnih kaznovalnih institucij le omiliti, nikakor pa ne odpraviti.

kazen. Do takega predčasnega odpusta lahko pride po tem, ko je obsojenec prestal vsaj dve tretjini kazni (a največ tri mesece pred njenim iztekom), če iz mnenja strokovnega osebja izhaja, da se obsojeni ustrezno obnaša, si prizadeva pri delu in se aktivno udeležuje drugih koristnih dejavnosti.

Poleg časovne omejitve je edino merilo za odločanje o predčasnem odpustu obsojenčevo vedenje med prestajanjem zapora in torej deluje kot nagrada za ustrezno ravnanje v času prestajanja kazni. Zato tudi ni predvidena možnost preklica takega predčasnega odpusta. Nasprotno je pri pogojnem odpustu ključno vedenje, ki se ga od obsojenca pričakuje v prihodnosti, zato ta omogoča tudi preklic, kadar se izkaže, da je bila pozitivna prognoza napačna (Šugman Stubbs in Ambrož, 2012).

V teoriji ni razlogov, zakaj ne bi mogli predčasnega odpusta kombinirati s pogojnim (Šugman Stubbs in Ambrož, 2012), v praksi pa sta očitno to medsebojno zamenljiva instituta. Letna poročila Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij iz let po uveljavitvi ZIKS-1, ki je novost prinesel, namreč kažejo, da se je število predčasnih odpustov precej povečalo, medtem ko število pogojnih odpustov ostaja na primerljivi ravni (UIKS, 2009, 2010, 2011). Ker število zapornikov raste, to dejansko pomeni, da se število pogojnih odpustov v relativnem smislu zmanjšuje. Poročila UIKS-a odkrito pojasnjujejo, da gre povečanje enega na račun zmanjšanja drugega in obratno,⁶ kar se z načelnega stališča ne zdi primerno. Vsak institut namreč zasleduje drugačne cilje, zato bi bilo pričakovati, da bosta v skladu s tem uporabljana tudi v praksi.⁷

4.1 Materialno pravo

Materialnopravni vidik pogojnega odpusta pri nas razmeroma natančno urejajo Kazenski zakonik (KZ-1), Zakon o

izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1), na podzakonski ravni pa še Pravilnik o izvrševanju kazni zapora (Pravilnik).⁸

V splošnem morata biti za pogojni odpust izpolnjena dva pogoja:

- formalni: obsojeni je prestal določen del kazni v zaporu;
- materialni: utemeljeno pričakovanje, da obsojeni na prostosti ne bo vnovič storil kaznivega dejanja.

4.1.1 Formalni pogoj

Čas, ki ga mora obsojeni prestati v zaporu, da izpolni *formalni pogoj*, je odvisen od višine zaporne kazni, ki mu jo je določilo sodišče, pri čemer gre za stopnjevanje – višja, kot je bila izrečena kazen, večji del mora biti izvršen v zaporu.⁹ V splošnem je formalni kriterij izpolnjen, ko obsojeni prestane vsaj polovico izrečene kazni, to obdobje pa se podaljša na tri četrtine prestane kazni, če je bila izrečena kazen daljša od 15 let, ter na najmanj 25 let, če je bila izrečena kazen dosmrtnega zapora.

Predvsem zadnji pogoj, torej minimum 25 let za obsojence na dosmrtni zapor, je v primerjalnopravnem pogledu razmeroma strog. Bistveno strožji je na primer od belgijske (10 let), finske (12 let oz. 10 let za mlajše polnoletne), nemške, švicarske in avstrijske (15 let) ali francoske ureditve (18 let) ter enak poljski in ruski rešitvi (Dünkel et al., 2010), kar je še posebej zanimivo glede na ostale kaznovalne določbe, ki Slovenijo uvrščajo med države z manj strogo kaznovalno lestvico, in splošno percepcijo javnosti o milem kaznovanju pri nas.¹⁰

Izjemoma je mogoče za prvi dve skupini zapornikov (ne pa za obsojene na dosmrtni zapor) formalni pogoj omiliti, in sicer tako, da je dovolj ena tretjina prestane kazni, če obstajajo posebne okoliščine (npr. poslabšanje zdravstvenega stanja, socialno pomembni ustvarjalni dosežki, realno pričakovanje,

⁶ »Razlog za zgolj zanemarljivo povečanje števila pogojno odpuščenih obsojencev je verjetno v tem, ker se je že drugo leto povečalo število predčasnih odpustov obsojencev s prestajanja kazni zapora po direktorjih zavoda, saj so z novelo Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij direktorji dobili pooblastilo, da obsojenca lahko predčasno odpustijo s prestajanja kazni zapora do treh mesecev pred iztekom kazni zapora ter po dveh tretjinah prestane kazni zapora. Zato je Komisija za pogojne odpuste dobila v obravnavo manj vlog za pogojni odpust s prestajanja kazni zapora.« (UIKS, 2011: 67) »Do znatnega povečanja števila predčasno odpuščenih obsojencev je verjetno prišlo zaradi precejšnjega zmanjšanja števila odpuščenih obsojencev po komisiji za pogojne odpuste, med katerimi so tudi obsojenci, ki so bili pogojno odpuščeni do treh mesecev pred iztekom kazni zapora, ki se jih v praksi po uveljavitvi novele Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij praviloma predčasno odpušča s prestajanja kazni zapora.« (UIKS, 2010: 67).

⁷ Iz poročil izhaja, da zavodi predvsem predčasni odpust uporabljajo kot sredstvo za zmanjševanje prostorske prezasedenosti.

⁸ KZ-1, Ur. l. RS 55/2008, 55/2009, 56/2011, 91/2011; Ur. l. 22/2005; ZIKS-1 (UPB1), Ur. l. 110/2006, 76/2008, 40/2009, 9/2011; Pravilnik o izvrševanju kazni zapora, Ur. l. 102/2002, 127/2006, 112/2007, 62/2008, 76/2008-ZIKS-1C, 19/2009, 86/2009.

⁹ O smiselnosti takšne progresivnosti v literaturi praktično ni govora, čeprav so obsojenci z dolgotrajnimi zapornimi kaznimi deležni bistveno strožje obravnave. Ureditev je mogoče braniti z več vidikov, na primer (po analogiji z umeščanjem v režime v zavodih) s sklicevanjem na večjo zavržnost ravnanja, ki je pripeljala do visoke zaporne kazni in zato upravičuje strožjo obravnavo. Kljub temu bi si vprašanje zaslužilo lastno obravnavo, za katero pa v tem članku ni prostora.

¹⁰ V tem smislu najbrž ni naključje, da je bila določba dodana s spremembami iz leta 2008, ki so v naš kaznovalni sistem – s kontroverzno uvedbo dosmrtnega zapora na čelu – vnesle represivnejši duh (Glej npr. Filipič, 2009).

da bo prišlo do spremembe kazni, ipd.), ki se nanašajo na obsojenčev osebno, in kažejo, da kaznivih dejanj ne bo ponavljal (Bele, 2001).

4.1.2 Materialni pogoj

Več težav pri odločanju o pogojnem odpustu povzroča *materialni pogoj*, za katerega kriteriji seveda ne morejo biti numerični in so zato naštetih zgolj primeroma. Za presojo so tako pomembne različne okoliščine na strani obsojenca, zakon kot primer našteva povratništvo, kazenski postopek za kazniva dejanja, storjena pred nastopom kazni zapora, odnos obsojenca do storjenega kaznivega dejanja in oškodovanca, njegovo vedenje med prestajanjem kazni, uspehi pri zdravljenju odvisnosti in pogoji za vključitev v življenje na prostosti. Tako oblikovan materialni pogoj je v skladu z rehabilitativnim namenom instituta pogojnega odpusta, obenem pa predstavlja tudi neke vrste nagrado za obsojenčevu ustrezno vedenje v zaporu. Ob tem velja poudariti, da za izpolnitev materialnega pogoja niso potrebne posebne okoliščine, ki bi pričale o obsojenčevi rehabilitaciji, kot to zahteva izjema pri formalnem pogoju, temveč zadostuje splošna pozitivna ocena obsojenčevih zmožnosti za življenje brez nadaljnjih kaznivih dejanj.

KZ-1 je materialni pogoj za pogojni odpust oblikoval določneje od starega KZ, ki je veleval, da se pri oceni obsojenčeve rehabilitacije upošteva zgolj njegovo vedenje med prestajanjem kazni. Mogoče bi bilo smiselno primere, ki jih ponuja, še nekoliko razširiti ali preoblikovati,¹¹ a v splošnem je sedanja dikcija dovolj široka, da omogoča upoštevanje vseh relevantnih okoliščin.

Zahtevanje konkretnjših dokazov ali celo upoštevanje drugačnih dejavnikov, zlasti tistih, ki so obsojenca privedli v zapor (Weber, 2011), pa bi šlo mimo namena odločanja o pogojnem odpustu, kot je zasnovan v večini evropskih sistemov. Resnost kaznivega dejanja je seveda pomemben element, ki je zato deležen primerne obravnave znotraj samega formalnega pogoja za pogojni odpust, skupaj z obtoženčevu krivdo ter obteževalnimi in olajševalnimi okoliščinami pa najbolj v fazi odmere kazni. A namen odločanja o pogojnem odpustu ni ponovno odločanje o primernosti kazni, temveč ocena verjetnosti obsojenčeve rehabilitacije (Bele, 2001). Pri tem je rehabilitacijo mogoče in treba pričakovati od vseh vrst obsojencev, ne samo od tistih, ki storijo manj huda kazniva dejanja.

4.1.3 Varstveno nadzorstvo in izvajanje nalog

S KZ-1 se je odprla možnost, da se obsojenca ob odobritvi pogojnega odpusta postavi pod *varstveno nadzorstvo in/*

ali se mu naloži izvajanje nalog iz 88. člena KZ-1. Oboje je primerljivo z rešitvami, ki jih ponuja izrek pogojne obsodbe z varstvenim nadzorstvom (63. do 67. člen KZ-1), s pomembno novo razliko, o kateri več v nadaljevanju.

Varstveno nadzorstvo torej predstavlja imenovanje svetovalca, ki skrbi za pomoč, nadzor in varstvo obsojenca na načine, predvidene v zakonu. Med nalogami, ki jih je mogoče naložiti obsojenemu v času pogojnega odpusta, so: zdravljenje v ustreznem zdravstvenem zavodu, z njegovim soglasjem tudi zdravljenje odvisnosti od alkohola ali drog; obiskovanje ustrezne poklicne, psihološke ali druge posvetovalnice; usposabljanje za poklic ali sprejetje zaposlitve, ki ustreza obsojenčevemu zdravju, sposobnostim ali nagnjenju; poraba dohodka v skladu s preživitvinskimi dolžnostmi; prepoved druženja z nekaterimi osebami; prepoved približevanja žrtvi ali kakšni drugi osebi ter prepoved dostopa na posamezne kraje.

Opisano je v veljavi že od uveljavitve KZ-1, novost pa prinaša novela KZ-1B, ki je stopila v veljavo maja 2012, glede pristojnosti za odločanje o varstvenem nadzorstvu. Doslej je namreč KZ-1 za to pooblašчал sodišče, ki je izreklo kazni, z novelo KZ-1B pa je pristojnost prenesena neposredno na Komisijo za pogojni odpust (v nadaljevanju Komisija), ki odloča o pogojnem odpustu. S tem je bilo delno odpravljeno neskladje z ZIKS-1, ki je odločanje o varstvenem nadzorstvu že prej prepuščal Komisiji.

Nova ureditev odpira nekaj vprašanj, predvsem o primernosti, da o teh vprašanjih odloča izvensodni, torej upravni organ. V skladu z novo rešitvijo KZ-1B upravni organ ne odloča le o pogojnem odpustu, temveč tudi o tem, v kakšni obliki se bo pogojni odpust izvrševal. V tem smislu gre za neke vrste korekcijo sankcije, ki jo je izreklo sodišče, kar je z vidika odmerjanja kazni tvegana rešitev. Poleg tega gre nova rešitev v diagonalno nasprotni smeri od nagibov stroke, ki predlaga postopen prehod na bolj sodno odločanje tudi pri izvrševanju kazenskih sankcij, o čemer bo več govora v nadaljevanju (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011; Jakulin, 1989).

Vprašljivo je, v kolikšni meri bo nova možnost, ki jo zakon ponuja, sploh uporabljena. Slovenski sodniki redko posegajo po možnosti varstvenega nadzorstva že pri pogojni obsodbi, kjer ima rešitev že daljši staž, in tudi v primeru pogojnega odpusta je bilo takih odločitev doslej zelo malo.¹² Težava je predvsem v nedodelanosti sistema na izvršitveni ravni, kar je razmeroma običajna zagata pri uvajanju novosti v slovenski kazenski zakonodaji (Šugman Stubbs in Ambrož,

¹¹ Zlasti recimo z vedenjem med izhodi (Prim. Petrovec, 2007).

¹² Možnost je bila sploh prvič uporabljena leta 2010, ko je bil pogojni odpust z varstvenim nadzorstvom odrejen za sedem obsojencev (UIKS, 2011).

2012; Ambrož in Šugman Stubbs, 2011; Weber, 2011).¹³ Ali se bo s spremembo organa, ki o tem odloča, uporaba instituta razširila, je težko napovedati, a drastičnih sprememb brez dodatnih tehničnih sprememb pri izvajanju nadzorstva najbrž ne gre pričakovati. Nova rešitev je zato bolj kot iz praktičnih vprašljivih iz načelnih razlogov – smer vse večjih upravnih pooblastil na kaznovalnem področju najbrž ni nekaj, k čemur bi se želeli usmerjati, in je vsekakor v nasprotju s predlogi stroke, ki argumentira prehod na sodni način izvrševanja kazenskih sankcij (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011; Šugman Stubbs in Ambrož, 2010; Jakulin, 1989).

Po drugi strani si ob morebitni razrešitvi praktičnih težav ni težko zamisliti, da bi Komisija nova pooblastila dejansko začela uporabljati manj zadržano od sodišč. Takšno ravnanje bi bilo zelo dobrodošlo, saj postavljanje dodatnih pogojev omogoča razširitev uporabe pogojnega odpusta nasploh in dodatno individualizacijo. Kljub temu je treba opozoriti na nevarnost, da bi varstveno nadzorstvo po nepotrebnem dodeljevali obsojencem, ki bi bili prej odpuščeni brez takega nadzorstva, namesto obsojencem, ki jim brez takega nadzorstva pogojni odpust ne bi bil odobren.¹⁴

4.2 Procesno pravo

Postopkovna ureditev pogojnega odpusta je tista, ki v Sloveniji najbolj zaostaja za standardi, ki jih postavljajo mednarodne povezave, katerih del je naša država.¹⁵ Postopek

¹³ Podobno je bilo na primer pri uvajanju dela v korist skupnosti za mladoletnike. Glej Filipčič, 2006.

¹⁴ Gre za obliko t. i. širjenja mreže, za katero je značilno, da so učinkivi novih ukrepov drugačni od zaželenih in pripeljejo do strožje obravnave storilcev ali do nove obravnave tistih, ki pred uvedbo ukrepov sploh ne bi bili obravnavani kot storilci.

¹⁵ Svet Evrope je npr. sprejel tri konvencije, ki se ukvarjajo s pogojnim odpustom (Evropska konvencija o nadzorstvu nad pogojno obsojenimi ali pogojno oproščenimi osebami (30. november 1964, CETS 51), Evropska konvencija o mednarodni veljavnosti kazenskih rzsodb (28. maj 1970, CETS 057), Konvencija o transferju obsojenih oseb (21. marec 1983, CETS 112)) ter pomembna priporočila Odbora ministrov, ki so preko sodb Evropskega sodišča za človekove pravice »pridobila« bolj zavezujočo naravo. Svet Evrope je pogojnemu odpustu naklonjen, pri čemer je institut razumljen predvsem kot rehabilitativni instrument, poleg tega pa tudi sredstvo za razreševanje prenatrpanosti zaporov.

Tudi na nivoju Evropske unije, ki je vse bolj dejavna na kazenskoppravnem področju (Evropska komisija, 2011), je bilo sprejetih kar nekaj instrumentov, predvsem v obliki okvirnih sklepov (npr. Okvirni sklep o uporabi načela vzajemnega priznavanja sodb in pogojnih odločb zaradi zagotavljanja nadzorstva nad spremljevalnimi ukrepi in alternativnimi sankcijami (2008/947/PNZ), Okvirni sklep o evropskem pripornem nalogu (2002/584/JHA), Okvirni sklep o uporabi načela vzajemnega priznavanja sodb v ka-

odobritve pogojnega odpusta urejata ZIKS-1 in Pravilnik.

4.2.1 Sestava Komisije

Za odločanje je po veljavni zakonodaji pristojna Komisija, ki jo imenuje pravosodni minister. Sestavljena je iz treh članov, od katerih mora biti eden vrhovni ali višji sodnik, eden vrhovni ali višji državni tožilec, eden pa predstavnik pravosodnega ministrstva iz urada za izvrševanje kazenskih sankcij. Slednji praviloma deluje kot stalni član Komisije, medtem ko se prva dva pogosteje menjujeta (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011).

Upošteva dejstvo, da odločanje o kaznovanju in izvrševanju kazni močno posega v pravice posameznika, nekatere zakonodaje (npr. Nemčija in Francija) te vrste odločitve prepuščajo izključno sodnim organom. V ozadju takšne rešitve leži ideja, da v splošnem sodna odločitev predstavlja večje zagotovilo pravne varnosti in zaščite človekovih pravic kot odločanje upravnega organa (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011; Dünkel et al., 2010).

Slovenski sistem izvrševanja kazenskih sankcij vztraja pri dvodelbi sistema: kaznovanje loči na sodni in administrativni del, pri čemer se vloga sodišča v glavnem zaključi z izrekom kazni, medtem ko se z njenim dejanskim izvrševanjem ukvarjajo upravni organi pod okriljem Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij.¹⁶ Priznavajoč, da tudi sodno izvrševanje sankcij ni povsem idealno, je slovenska teorija vendarle razmeroma enotna, da sodno varstvo nudi več zaščite posameznikovim pravicam in bi bila zato taka rešitev primernejša (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011; Šugman Stubbs in Ambrož, 2010; Jakulin, 1989).¹⁷

V tem smislu bi torej *de lege ferenda* veljalo razmisliti o prenosu pristojnosti glede izvrševanja kazenskih sankcij bodi-

zenskih zadevah, s katerimi so izrečene zaporne kazni ali ukrepi, ki vključujejo odvzem prostosti (2008/989/JHA), in drugi), ki se posredno ali neposredno dotikajo pogojnega odpusta, pri čemer gre pričakovati še večjo aktivnost na tem področju. EU si pri tem prizadeva predvsem za večjo učinkovitost (Več o tem glej: Ambrož in Šugman Stubbs, 2011; Van Zyl Smit in Spencer, 2010).

¹⁶ Pri tem je dopuščena možnost izpodbijanja upravne odločbe s sodnim sporom pred upravnim sodiščem, a to nikakor ne zadostuje, da bi bilo mogoče takšno ureditev označiti za sodno.

¹⁷ Nasprotno meni Webrova, ki pravi, da od sodnika ni mogoče pričakovati, da bo »svojo odločitev ali odločitev svojega stanovskega kolega [moral pretehtati, braniti ali jo spreminjati]« (Weber, 2011: 7). Tak argument se zdi zmoten iz več razlogov. Pri odločanju o pogojnem odpustu namreč ne gre za spreminjanje kazni, še manj za njeno obrambo, pogojni odpust je namreč le oblika izvrševanja taiste kazni. (Prim. Šugman Stubbs in Ambrož, 2010). Poleg tega so prvostopenjski sodniki (ki praviloma odločajo o sankcijah) ves čas prisiljeni v tehtanje in spreminjanje lastnih odločitev, če ne drugače, na poziv višjih sodišč.

si na sodni organ, ki sicer izreka sankcije, bistveno boljša pa se zdi možnost posebnih sodnih organov, pristojnih za izvrševanje sankcij. Takšna rešitev bi odprla možnosti za doslednejšo ureditev (sedaj pomanjkljivih) procesnih garancij v postopkih v zvezi z izvrševanjem sankcij ter obenem bolj zagotovila enako obravnavo obsojencev z ustreznim sodnim varstvom (prim. Ambrož in Šugman Stubbs, 2011; tudi Šelih, 2010).

Seveda je naivno pričakovati, da bi prehod na sodno izvrševanje sankcij sam po sebi prinesel odločilne vsebinske spremembe v postopkih odločanja o pogojnem odpustu. Obstajajo tudi pomembni pomisleki v zvezi s takšno rešitvijo. Sodni okviri načeloma res predstavljajo določeno garancijo v postopkih odločanja, a sodišča, predvsem pa njihovi posamezni člani, še zdaleč niso imuni na formalistično odločanje na eni in arbitrarno na drugi strani.¹⁸ Poleg tega je še posebej v slovenskem kontekstu velik problem pomanjkanje znanja s področja penologije, s katero se med študijem (redki) pravniki srečajo le v okviru posameznih izbirnih vsebin, dodatnih izobraževanj s tega področja zunaj redkih podiplomskih programov pa praktično ni (Petrovec, 1998).

Ob vsem tem je pomembno upoštevati tudi dejstvo, da je slovenski kaznovalni sistem zelo majhen in da se zaporniki, predvsem povratniki, s (praktično nespremenjeno) Komisijo srečajo večkrat. Ravno ta majhnost omogoča članom Komisije, da si izoblikujejo natančnejšo sliko, pridobijo več informacij in podrobneje spoznajo posamezne obsojence, o katerih svobodno odločajo. Če na eni strani tak pristop nudi manj formalnih garancij, pa na drugi strani omogoča manj formalističen pristop in več prostora za odtanke, ki jih je v črno-beli procesnopравни sliki le težko ohraniti.

Prav iste argumente pa je na drugi strani mogoče uporabiti tudi v prid prehodu k sodnemu izvrševanju kazenskih sankcij, saj so ravno omenjeni odtanki tisti, ki dopuščajo več prostora za arbitrarno odločanje in kršitve načela enakosti. Uvajanje (novih) procesnih garancij in sodnih pristojnosti ter postopen prehod na sodni sistem izvrševanja sankcij bi zato gotovo vsaj na formalni ravni zagotovila večjo raven pravne varnosti. Pri tem bi bilo pomembno iz sedanje ureditve ohr-

nit posamezne dobre rešitve, a jih nadgraditi s pravnimi mehanizmi, ki bi obsojenim nudili tudi formalno zaščito.

Ne glede na to, ali govorimo o odločanju v sodnih ali upravnih okvirih, se vsekakor zdi smiselna veččlanska sestava telesa, ki odloča o pogojnem odpustu. Sprememba KZ iz leta 1994 je število članov v Komisiji zmanjšala s petih na sedanjih tri in iz Komisije izločila predstavnika Ministrstva za družino in socialne zadeve ter predstavnika Socialistične zveze delovnega ljudstva. Takšen korak se zdi prenegljen, saj je bila iz Komisije povsem izločena „socialna komponenta“ (Petrovec, 2007, str. 281), ki sta jo izločena člana vsaj deloma zagotavljala. Predstavniki Ministrstva za (delo,) družino in socialne zadeve bi vsekakor sodil v telo, ki odloča o pogojnih odpustih, nenazadnje tudi zato, ker se z obsojenci na pogojnem odpustu in po prestani kazni vsaj v teoriji ukvarjajo centri za socialno delo v okviru postpenalne pomoči.¹⁹ Seveda je bil predstavnik SZDL preostanek prejšnjega sistema, ki pa bi ga nemara veljalo v demokratični družbi zamenjati na primer s predstavnikom nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo s pravicami obsojencev, ali z zunanjim strokovnjakom kriminološke ali penološke stroke, ne pa povsem izločiti (Petrovec, 2007; Weber, 2011).

Tudi med preostalimi tremi člani Komisije, ki jih predvideva sedanja ureditev, bi bilo mogoče izbrati bolj smiselno sestavo. Če se lahko strinjamo, da imata predstavnik sodišča in UIKS-a nesporno mesto v Komisiji, je bolj vprašljiva vloga tožilca. Tožilci so v našem sistemu nosilci funkcije pregona in s kazenskimi sankcijami niso nujno povezani. V tem smislu je v sedanji ureditvi do neke mere nenavadna že možnost, da sodišču predlagajo (še manj dikcija zahtevajo!) kazensko sankcijo za posameznega obtoženca, saj je osnovno merilo uspešnosti pregona obsodilna sodba ne glede na strogost izrečene sankcije.²⁰ Toliko nenavadnejše je njihovo sodelovanje pri izvrševanju kazenskih sankcij, konkretno v Komisiji za pogojni odpust, kjer bi tožilca brez težav in z zelo verjetnimi pozitivnimi učinki lahko nadomestil drug član, ki bi imel drugačne, bolj socialno usmerjene kvalifikacije (Weber, 2011).

¹⁸ V zvezi s slednjim so kar preveč nazorni rezultati nedavne raziskave, izvedene v Izraelu, o odločanju o pogojnih odpustih. Ti namreč kažejo, da je na sodnike bolj kot karkoli drugega vplival čas odločitve in njegova oddaljenost od naslednjega odmora. S potekom časa je namreč strmo padel odstotek ugodenih prošelj, ki je pred vsakim odmorom padel praktično na nič odstotkov, takoj po odmoru pa zrastle na kar 65 odstotkov. (Danziger, Levav, in Avnaim-Pesso, 2011) Več o nepravniških dejavnikih v sodnem odločanju glej tudi npr. Harcourt et al., 2009; Sunstein et al., 2001; tudi Petrovec in Plesničar, 2009. Več o problemih sodnega odločanja o pogojnem odpustu tudi Lazarus, 2004.

¹⁹ S postpenalno pomočjo v praksi je v Sloveniji veliko težav, saj v obliki, v kakršni je zamišljena, ne deluje. Težave nekoliko omilijo prostovoljci, ki zapornikom po prestani kazni nudijo pomoč, a sistemsko ostaja vprašanje nerešeno. (UIKS, 2011) Slovenija je tako tudi edina država v EU, ki ne pozna probacijske službe (Meško, Fields in Smole, 2011).

²⁰ Položaj tožilcev se z obljubljenimi spremembami kazenskega postopka spreminja, s čimer se spreminja tudi njihova vloga v zvezi s kazenskimi sankcijami. Največjo spremembo seveda vnaša možnost pogajanj o priznanju krivde. Podrobneje o tem glej npr. Tratnik, 2011, Gorkič, 2009.

4.2.2 Odločanje o pogojnem odpustu

V splošnem obstajata dve možnosti odločanja o pogojnih odpustih, diskrecijska in obvezna. V diskrecijskem sistemu, ki ga pozna množica evropskih držav, predstavlja pogojni odpust *možnost*, o kateri ima na podlagi ocene obsojenčeve rehabilitacije diskrecijo odločati pristojni organ, v našem primeru Komisija za pogojni odpust. Nasprotno v sistemih, ki poznajo obvezni (*mandatory, automatic*) sistem odpusta, pogojni odpust obsojencu pripade »avtomatsko« po izpolnitvi formalnega kriterija (torej prestatnem določenem delu kazni) in brez opredeljevanja do obsojenčeve kriminalne prognoze. Druga možnost se vse bolj uveljavlja v mnogih evropskih ureditvah (npr. Finska, Švedska, Grčija, vsaj delno Anglija in Wales ter Turčija), pri čemer so nekatere države izbrale vmesne različice (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011; Dünkel et al., 2010).

Tako diskrecijska kot obvezna oblika pogojnega odpusta sta dopustni možnosti v skladu s priporočili Sveta Evrope, vendar imata obe svoje prednosti in slabosti. Glavna prednost obveznega sistema je zagotovo zagotavljanje enakopravne obravnave, saj pravzaprav ni možnosti za diskriminacijo, in nasprotno, glavna prednost diskrecijskega sistema leži v dodatnih spodbudah, ki jih za pozitivne spremembe vedenja tak sistem daje obsojencu.²¹ Ravno zaradi številnih pozitivnih in negativnih vidikov obeh rešitev se zdijo vmesne različice, ki jih izbirajo različni sistemi, bolj smiselna pot (Dünkel et al., 2010).

Švedska ureditev na primer predvideva obvezni pogojni odpust za obsojenca, razen v izjemnih primerih, kadar ta izkazuje resno nevarnost, da bo kazniva dejanja ponavljal. Taka ureditev torej ne zahteva pozitivne prognoze, temveč se zadovolji z odsotnostjo izrazite negativne prognoze. Podobno francoski sistem ne zahteva »dokazov« o uspešni rehabilitaciji, temveč zadostuje izkazano prizadevanje obsojenca za rehabilitacijo (Dünkel et al., 2010).²² Angleška rešitev je kombinacija sistema diskrecije za daljše in obveznega odpusta za krajše zaporne kazni (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011).

Slovenska ureditev je zaenkrat zasidrana v diskrecijskem sistemu, kjer se za odobritev pogojnega odpusta znotraj materialnega pogoja zahteva pozitivna prognoza za obsojenca. Vsekakor se zdi smiselno vsaj delno manjšanje diskrecije in vnašanje elementov obveznega odpusta, morebiti po vzoru francoske ali angleške ureditve. Tudi Ambrož in Šugmanova

de lege ferenda predlagata uvedbo vmesnega sistema, opozarjajoč na pasti ene in druge možnosti odločanja v njuni čisti obliki. Ob tem opozarjata predvsem na zelo verjetno neprijetnost uvedbe obveznega pogojnega odpusta, ki v sodobnem kaznovalnem naravnem ozračju gotovo ne bi naletela na veliko odobravanja (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011).

4.2.3 Slovenska ureditev in njene pomanjkljivosti

4.2.3.1 Začetek postopka

Komisija o pogojnem odpustu odloča na podlagi prošnje obsojenca ali njegovih družinskih članov ali na predlog direktorja zavoda. Novela ZIKS-1C je določbi dodala zahtevo, da zavodi po uradni dolžnosti preverijo pogoje za pogojni odpust pri obsojencih, ki prvič prestajajo zaporno kazen in so prestali polovico kazni, pa so bili obsojeni na zaporno kazen, krajšo od petih let, ali so prestali dve tretjini kazni, če so bili obsojeni na zaporno kazen daljšo od pet let.

Spremembo je mogoče teleološko interpretirati v luči želje po »razbremenitvi prostorske in kadrovske problematike v zavodih za prestajanje kazni zapora«,²³ ki je vodila zakonodajalca pri sprejemanju zakona. V tem smislu odločanje po uradni dolžnosti spodbuja možnost, da direktor zavoda pogosteje izkoristi svojo pristojnost in Komisiji predlaga pogojni odpust obsojencev, za katere presodi, da izpolnjujejo pogoje. Seveda Komisija pri odločanju ni vezana na direktorjevo mnenje, a pričakovati gre, da bo tako kot doslej v glavnem sledila njegovim predlogom, podkrepljenim s poročilom, ki mu mora biti priloženo (UIKS, 2011).

Res je, da nova določba ZIKS-1C prinaša dodatno delo za zaposlene v zavodih, a težko bi se strinjali, da gre »le [za] dodatno povečanje administrativnega dela« (Weber 2011: 8). Predvsem v luči razlogov za sprejem novele je mogoče utemeljeno pričakovati, da bo sprememba prinesla več predlogov direktorjev zavodov in posledično pripeljala do več utemeljenih pogojnih odpustov.

Neenavdno pa je v novi ureditvi dejstvo, da so za tovrstno odločanje zavodov po uradni dolžnosti postavljene drugačne časovne meje, kot jih postavlja formalni pogoj za pogojni odpust iz KZ-1.²⁴ Razumljiva je dvotirna ureditev, v kateri je hitrost preverjanja pogojev odvisna od višine dosojene kazni: očitno je zakonodajalec želel obsojence s krajšo kaznijo postaviti

²¹ Podrobneje o dobrih in slabih straneh obeh možnosti glej Ambrož in Šugman Stubbs, 2011.

²² Podobne vmesne rešitve poznajo tudi Belgija, Danska, Švica, delno Nizozemska. Dodatne spodbude za hitrejši odpust dajeta francoska in italijanska ureditev obsojencem, ki so starši mlajših otrok. (Dünkel et al., 2010)

²³ http://www.mp.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/745/5916/ (dostopano 6. 2. 2012).

²⁴ Težave ne razrešijo niti ustaljena pravila o ravnanju v primerih, kadar so zakoni medsebojno neusklajeni (npr. *lex specialis*), saj KZ-1 določa časovno dobo, po kateri je izpolnjen formalni pogoj za pogojni odpust, ZIKS-1 pa le časovno dobo, po kateri je treba pogoje preverjati.

v ugodnejši položaj in jim omogočiti hitrejše odločanje o pogojnem odpustu na predlog upravnika zavoda.²⁵

Nenavadna se zdi rešitev za obsojene na zaporno kazen nad 15 let. KZ-1 namreč zanje formalni kriterij postavlja na tri četrtine prestane kazni, medtem ko ZIKS-1C od zavodov zahteva, da njihove pogoje za odpust preverjajo že po dveh tretjinah prestane kazni. Gre za očitno neskladnost, saj je odločitev zavoda vnaprej povsem jasna: ob neizpolnjevanju formalnega kriterija namreč pogojnega odpusta direktor razen v izjemnih primerih ne more predlagati. Enako velja za obsojence, obsojene na kazen dosmrtnega zapor, o katerih ZIKS-1C sploh povsem molči (in torej po naravi stvari sodijo v drugo skupino, ki ji je dosojena zaporna kazen nad 5 let).

4.2.3.2 Odločanje Komisije

Ko obsojeni ali direktor zavoda predlagata pogojni odpust, je zavod za potrebe Komisije dolžan pripraviti celovito poročilo o obsojencu, ki daje realno sliko o spremembah, ki pričajo o njegovi pripravljenosti na pogojni odpust. Poročilo, ki ga sestavi svetovalno osebje²⁶ na podlagi dela z obsojenim in uspešnosti izvajanja njegovega osebnega načrta, mora vsebovati precej vnaprej predpisanih formalnih in vsebinskih elementov (127. člen Pravilnika) in tudi razloge, zaradi katerih je mogoče utemeljeno pričakovati, da obsojenec ne bo ponavljal kaznivih dejanj (razloge za pozitivno prognozo), ter predlog glede pozitivne ali negativne rešitve prošnje. Svetovalno osebje bi v idealnih razmerah med prestajanjem kazni dodobra spoznalo obsojenca in bilo zato več kot usposobljeno za pripravo takega poročila. Koliko je svetovalno delo z obsojenci v danih razmerah prezasedenosti zaporov in pomanjkanja osebja sploh mogoče (Meško, Fields in Smole, 2011; Petrovec in Muršič, 2011),²⁷ je vprašanje brez lepega odgovora, a mnenje strokovnega osebja je vendarle edino merilo, na katero se Komisija lahko kolikor toliko zanese in na katerega se tudi v praksi praviloma zanaša.²⁸

Svetovalno osebje je skupaj z direktorjem zavoda prisotno na sejah Komisije in na voljo za dodatna pojasnila, ki bi jih

Komisija pri odločanju lahko potrebovala, kar se zdi samoumevno (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011). Enako samoumevna se zdi tudi prisotnost obsojenca, o katerem Komisija odloča, a na žalost ni tako. Komisija sicer obsojencem praviloma dovoljuje sodelovanje na sejah, a taka praksa se je (k sreči!) vzpostavila neformalno, zakon namreč tega ne zahteva (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011; UIKS, 2011).

V postopkovnem smislu je to ena večjih pomanjkljivosti naše ureditve in je v nasprotju z mednarodnimi priporočili, kar velja tudi širše za celotno procesno ureditev odločanja o pogojnem odpustu (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011; Jakulin, 1989). Pohvalno je, da Komisija obsojencem, ki to želijo, omogoča prisostvovanje in sodelovanje na sejah, kjer se odloča o njihovih pravicah, a to nikakor ne zadostuje. Nesprejemljivo je, da je tako pomembna pravica prepuščena dobri volji trenutne sestave Komisije in morebitni »prošnji« obsojenca. Prav zaslišanje obsojenca bi morala postati osrednji del odločanja o njegovem pogojnem odpustu, saj Komisiji nudi samostojno izoblikovanje mnenja, ki je lahko drugačno od slike, prikazane v poročilu zavoda (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011).

4.2.3.3 Odločitev in obrazložitev Komisije

Ko Komisija z večino glasov (v praksi pa praviloma soglasno – Ambrož in Šugman Stubbs, 2011) odloči o posameznem primeru, izda pisno odločbo, ki mora biti obrazložena le, če je zavrnilne narave. Zahteva po obrazložitvi je urejena enako kot v kazenskem postopku in načeloma ni z njo nič narobe. Problem se v praksi pojavi, ko je obrazložitev tako skopa, da si obsojeni z njo ne more v ničemer pomagati.

Petrovec kot primer take odločbe navaja: »Na podlagi poročila zavoda o poteku prestajanja kazni je komisija sprejela odločitev, da obsojenca pogojno ne odpusti. Pri obsojencu zaenkrat še ni mogoče podati ocene, na podlagi katere bi komisija lahko utemeljeno pričakovala, da v času pogojnega odpusta kaznivega dejanja ne bo ponovil.«²⁹

Ob dodatnih informacijah o konkretnem primeru se zdi odločitev naravnost neverjetna in kljub temu, da bi si želela verjeti, da je pretehtana bistveno bolj, kot nakazuje obrazložitev, okoliščine ne kažejo v to smer.³⁰ Vsekakor pa je mogoče, če že ne nujno, kritizirati samo odločbo, ki v ničemer ne

²⁵ O potrebi po širši razpravi o ustreznosti take proporcionalnosti opozarjam v opombi št. 9.

²⁶ S svetovalnim osebjem merim na osebje, ki se ukvarja z vzgojno dejavnostjo v zavodih (243. člen ZIKS-1). Včasih se za poimenovanje uporablja tudi izraz strokovno osebje.

²⁷ Za leto 2010 podatki kažejo, da je bila zasedenost slovenskih zaporov 123 %, pri čemer je stanje najresnejše v zavodih na Dobu (177 %) in v Ljubljani (191 %) (UIKS, 2011). Za podrobnejšo analizo problematike prezasedenosti pri nas glej Meško, Fields in Smole, 2011.

²⁸ Iz poročil UIKS-a izhaja, da Komisija praviloma sledi predlogom (in mnenjem) direktorja oz. zavoda. (UIKS, 2009, 2010, 2011), a natančnejših podatkov o tem, kolikokrat se odločitev Komisije razlikuje od predlogov, ni.

²⁹ Odločba Ministrstva za pravosodje, št. 757-422/2010/6, z dne 16. junija 2011, navedeno v Petrovec, 2011, p. 16.

³⁰ Obsojeni je namreč v zaporu zaradi malomarnostnega kaznivega dejanja povzročil prometne nesreče s smrtnim izidom, storjenega z minimalno stopnjo krivde (iz nezavedne malomarnosti). Kaj je komisijo po treh četrtinah prestane kazni prepričalo v nevarnost ponavljanja takšnega kaznivega dejanja, je težko razumeti. Podrobneje o primeru Petrovec, 2011.

pojasnjuje, kateri razlogi so Komisijo privedli do ocene, da se obsojenec še ni poboljšal v zadostni meri. Zgolj s sklicevanjem na poročilo zavoda, s katerim obsojeni celo ni nujno seznanjen(!),³¹ Komisija gotovo ni zadostila zahtevi po obrazložitvi, niti ni obsojencu pokazala, v čem mora svoje vedenje spremeniti, da bo njegova vnovična vloga v prihodnosti lahko uspela, niti kaj je bilo pri tehtanju odločilno.³²

Čeprav na podlagi posameznega primera ni mogoče verodostojno oceniti dela Komisije na splošno, pri čemer bi si želeli, da je opisani primer le izjema med sicer ustreznimi obrazložitvami, pa si Komisija vendarle niti v posamičnih primerih ne bi smela dovoliti tako skopih in pavšalnih navedb, saj z njimi, med drugim, izpodbija tudi lastno avtoriteto.³³

Sicer pa imajo tako pomanjkljive obrazložitve manjšo težo, kot bi jim jo bilo dobro pripisati. Obrazložitev je namreč namenjena samo seznanitvi obsojenca z razlogi za zavrnitev prošnje, druge funkcije, ki jo običajno nosijo obrazložitve odločb, torej podlage za odločanje v pritožbenem postopku, pa v glavnem ne opravlja. Slovenska ureditev odločanja o pogojnem odpustu namreč (v neskladju z mednarodnimi standardi) ne predvideva posebne pritožbe na odločitev Komisije.³⁴

³¹ Zavodi obsojence »v večini primerov« seznanijo z mnenji, ki jih podajo k vlogam, a k temu niso zavezani. (UIKS, 2011, p. 67)

³² Takšna obrazložitev odpira celo vprašanje protiustavnosti, saj povsem onemogoča uveljavljanje ustavno zagotovljene pravice do pravnega sredstva. Res je, da ne gre za sodno odločbo, gre pa vsekakor za odločbo, ki posega v človekove pravice.

³³ Jasno je, da je obrazložitev v primerih, kjer so kriteriji določeni samo primeroma in brez vnaprej določenih razmerij med njimi, ne samo zelo zahtevna, ampak tudi občutljiva naloga (Pavčnik, 2004). V takih primerih zgolj ponavljanje zakonskih razlogov ni nenavadno niti za sodišča, kot primer lahko služijo obrazložitve v delih, ki se nanašajo na izbiro kazenskih sankcij oz. odmero kazni (Petrovec in Plesničar, 2009). Pri tem imajo sodniki z utemeljevanjem svojih odločitev bistveno več izkušenj kot Komisija in njihova obrazložitev služi (predvsem) kot podlaga v pritožbenem postopku, zato je problem še toliko večji.

³⁴ V skladu s pravili upravnega postopka je sicer mogoč upravni spor, ki pa ne nudi zadostnega varstva. Ambrož in Šugmanova tako na podlagi študije primerov ocenjujeta, da je glede na pravno naravo odločitve o pogojnem odpustu, ki udejanja kriminalitetno politiko, od upravnega sodišča nemogoče pričakovati vsebinsko odločitev o primernosti odločbe Komisije, temveč le ugotavljanje »prima facie kršitev«. Zaradi siceršnje ohlapnosti postopkovnih pravil je enako težavno tudi procesno varstvo (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011: 480–481). Podatki o tem, kolikšen del prošenj in predlogov za pogojni odpust je zaključen z za pritožnika ugodno oz. zavrnilno odločbo, niso znani javnosti. Enako velja za delež obsojencev, ki se odloči za upravni spor. Ambrož in Šugmanova sta našla tri take primere, od katerih nobeden ni bil zaključen uspešno za obsojenca (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011).

Takšno stanje je vse prej kot zaželeno in ureditev pritožbe je ena pomembnejših sprememb, ki jih potrebuje slovenska zakonodaja v zvezi s pogojnim odpustom. Skupaj z neurejenostjo pravic obsojenca v postopku in drugimi postopkovnimi nedorečenostmi predstavlja prav klavrno sliko procesne ureditve pogojnega odpusta. Še posebej zaskrbljujoče je dejstvo, da je na prav te pomanjkljivosti že pred več kot dvema desetletjema opozarjal Jakulin (1989), a se v vsem tem času ni nič spremenilo.

4.3 Preklic pogojnega odpusta

Preklic pogojnega odpusta predstavlja grožnjo, ki naj obsojencu v skušnjavi prepreči, da bi se vrnil na stara pota in tako prekršil pravila pogojnega odpusta. Do preklica (lahko) pride v več primerih: (1) ko pogojno odpuščeni v času, ko je na pogojnem odpustu, stori eno ali več kaznivih dejanj. V takih primerih preklic deluje kot »sankcija za obsojenca, ki ni upravičil zaupanja«³⁵ Komisije; (2) ko pogojno odpuščeni ne opravlja nalog, ki mu jih je naložil organ, ki odloča o pogojnem odpustu. Tudi v tem primeru gre za sankcijo, le da je vedenje pogojno odpuščenega, ki terja preklic, opustitev zahtevanega ravnanja; (3) ko je pogojno odpuščeni obsojen za kazniva dejanja, ki jih je storil v času pred pogojnim odpustom, a zanja še ni bil obsojen. V tem primeru preklic deluje kot »korektiv« (Jakulin, 1989: 546), saj obsojeni (verjetno) ne bi bil pogojno odpuščen, če bi bila obsodba znana že pri odločanju o pogojnem odpustu.

Možnost preklica pogojnega odpusta je v naši ureditvi, drugače kakor v nekaterih tujih sistemih ali v naši ureditvi v preteklosti, vezana na storitev kaznivega dejanja oz. neizpolnjevanje navodil ter ni predvidena v primerih prekrškov in podobnega (Šugman Stubbs in Ambrož, 2012; Jakulin, 1989). V nasprotju z odločanjem o odobritvi, ki je prepuščeno upravnemu organu, je odločitev o preklicu pogojnega odpusta vselej sodne narave. Pri tem ima sodišče, ki o preklicu odloča,³⁶ dve možnosti: Če obsojencu v novem postopku izreče kazen zapora nad enim letom, pogojni odpust *mora* preklicati. Če obsojencu v novem postopku izreče kazen zapora do enega leta, pogojni odpust *smo* preklicati, pri čemer mora upoštevati v zakonu predpisane okoliščine, npr. sorodnost storjenih kaznivih dejanj, njihov pomen, nagibe, iz katerih so bila storjena, in podobno.

³⁵ Jakulin o tem piše v zvezi s pogojno obsodbo, a dejansko stanje je v primeru pogojnega odpusta identično, zato se zdi analogija upravičena (Jakulin, 1989: 546). Pri tem seveda ne gre za sankcijo v smislu kazenskopravnih sankcij, temveč bolj za uresničitev sankcijskega dela pravne norme o pogojnem odpustu.

³⁶ Pristojno sodišče je vselej tisto, ki obsojencu sodi za novo kaznivo dejanje, zaradi katerega se pogojni odpust tudi preklicuje (Šugman Stubbs in Ambrož, 2012).

Rok za preklic pogojnega odpusta se je v slovenskem sistemu sprva razvil skozi sodno prakso in je trajal le, dokler je trajal pogojni odpust (Jakulin, 1989), nato pa je kazenski zakonik določil, da se sme pogojni odpust preklicati še eno leto po njegovem poteku, če je bilo kaznivo dejanje storjeno med pogojnim odpustom in pride do obsodbe šele po njegovem izteku.

Tudi v zvezi s preklicem pogojnega odpusta je uvedba dosmrtnih kazni v KZ-1 prinesla nekaj nejasnosti. Zakon namreč ne predpisuje posebne dobe pogojnega odpusta za obsojene, ki jim je dodeljena kazen dosmrtnega zapora, kar v skladu z ostalimi določbami pomeni, da takšna doba traja praktično do smrti pogojno odpuščenega obsojenca. Roka za preklic pogojne obsodbe tako v bistvu ni, ali, če karikiram, traja še leto dni po obsojenčevi smrti. Takšna »rešitev« je najverjetneje posledica spregleda, saj je primerjalno gledano edinstvena in si je težko zamisliti, da bi bila načrtno (ne)urejena na takšen način (Šugman Stubbs in Ambrož, 2012).

Ko se sodišče odloči za preklic pogojne obsodbe, mora pri izreku nove kazni upoštevati pravila o odmeri kazni obsojenecem pri steku kaznivih dejanj.³⁷ Določiti mora torej enotno kazen, pri čemer kot določenega upošteva tisti del kazni, ki ga pogojno odpuščeni še ni prestal, to je celoten čas, za katerega je bil odobren pogojni odpust.

Čas od pogojnega odpusta do preklica se tako ne všteva v čas prestane kazni. Takšna rešitev je nekoliko vprašljiva, če sprejmemo tezo, da je pogojni odpust oblika izvrševanja kazenske sankcije, saj bi v tem primeru pričakovali, da bo ta doba v določeni meri (npr. z uvedbo pretvornika 2 dni pogojnega odpusta = 1 dan zapora) upoštevana tudi pri preklicu pogojnega odpusta (Ambrož in Šugman Stubbs, 2011). Na drugi strani pa primerjava pogojnega odpusta s pogojno obsodbo pokaže nekoliko drugačno sliko. Pogojna obsodba je sicer sankcija opozorilne narave, pogojni odpust pa oblika izvrševanja kazni zapora, zato sta instituta s teoretičnega vidika do neke mere neprimerljiva. A v stvarnosti sta si zelo podobna. Pri obeh je namreč določeno preizkusno obdobje, v katerem se mora obsojenec vzdržati kaznivih dejanj, sicer bo prišlo do preklica »ugodnosti« (ki jo je v obeh primerih pridobil zaradi presoje pristojnega organa, da je mogoče pričakovati, da ne bo več ponavljal kaznivih dejanj) in bo moral prestati vnaprej določeno zaporno kazen. Na podobnost med obema institutoma se je oprl tudi zakonodajalec, ki je pri uvedbi možnosti po-

³⁷ Tretji odstavek 89. člena KZ-1 se pri tem sklicuje na 53. člen in le na drugi odstavek 55. člena. Nesklicevanje na prvi odstavek v tem primeru nima nobenega smisla, saj drugi odstavek določa le izjemo od pravila v prvem odstavku za primere, ko je neprestani del kazni nesorazmerno majhen. Izrekanje enotne kazni tudi sicer ni zelo jasno definirano in povzroča kar nekaj težav. Več o tem Polegek, 2011.

gojnega odpusta z varstvenim nadzorstvom potegnili določene vzporednice s pogojno obsodbo z varstvenim nadzorstvom.³⁸

Ob tem mora obsojeni v primeru preklica pogojne obsodbe zaporno kazen prestati v celoti, ne glede na to, kolikšen del preizkusne dobe je že prestal, kar je analogno situaciji v primeru preklica pogojnega odpusta. Takšna rešitev ob pozitivni spodbudi, ki jo dajeta pogojna obsodba in pogojni odpust sama po sebi, ponuja tudi dovolj intenzivno grožnjo, ki dodatno odvrta obsojenca od nadaljnjih kaznivih dejanj. Odštevanje (uspešno) prestane preizkusne dobe od kazni, ki jo je treba prestati ob preklicu, bi pomenilo, da grožnja s potekom časa slabi, ob koncu preizkusne dobe pa skoraj povsem izgine.

Ne glede na to, da se zdi postopen prehod od močne grožnje k šibkejši zanimiva izbira, ki bi jo bilo nemara smiselno podrobneje preučiti, pa obstajajo razlogi proti takšni ureditvi.³⁹ Poleg tega dejansko stanje takšnih posegov v ureditev pogojnega odpusta zaenkrat ne zahteva. Ob načelnih pomislekih je namreč smiselno upoštevati tudi dejstvo, da je preklic pogojnega odpusta pri nas izjemno redek (Šugman Stubbs in Ambrož, 2012).⁴⁰

Novost pri preklicu pogojne obsodbe, ki je posledica uvedbe možnosti pogojne obsodbe z varstvenim nadzorstvom, utegne prinesiti nekoliko več primerov. Sodišče je namreč, kot že opisano, dolžno pogojni odpust preklicati tudi, kadar pogojno odpuščeni ne sledi navodilom, ki so mu bila izrečena ob pogojnem odpustu.

Ta možnost na žalost ni dodelana, zato odpira številna nova vprašanja, ki pa niso bila razrešena niti na zakonodajni ravni niti se ni o njih izrekla sodna praksa, saj primerov praktično še ni bilo. Gre na primer za edini primer odločanja o preklicu, ki se ne navezuje na neki drug sodni postopek, zato se odpirajo pomembna vprašanja o pristojnosti, o tem, kdo je dolžan sodišče obvestiti o kršitvi, ali je za preklic potreben predlog tožilca, nemožnosti pritožbe na takšno odločitev in podobno (Šugman Stubbs in Ambrož, 2012: 104–105). Ob morebitnem razmahu uporabe možnosti pogojnega odpusta z varstvenim nadzorstvom po prenosu pristojnosti za odlo-

³⁸ Na podobnost je že opozoril tudi Jakulin, 1989.

³⁹ Pri pogojnem odpustu od mladoletniškega zapora se je namreč (v drugem kontekstu) pokazalo, da grožnja s preklicem in izvršitvijo preostale kazni pozitivno vpliva na mladoletnike tako, da med pogojnim odpustom ne ponavljajo kaznivih dejanj. Glej Divjak, 2010; Bavcon et al., 2009.

⁴⁰ Natančnih števil o tem, kako pogosto pride do preklica pogojnega odpusta, ni, saj se o tem ne vodi posebna statistika, niti podatkov o tem ne beležijo zavodi ali sodišča. Šugmanova in Ambrož (2012) sta preko intervjujev z zaposlenimi v zavodih prišla do sklepa, da do preklicev prihaja res izjemno redko.

čanje o tem s sodišča neposredno na Komisijo je ureditev teh vprašanj več kot nujna.

5 Pogojni odpust v primeru drugih oblik kazni

Pogojni odpust je mogoč tudi pri nekaterih drugih oblikah kaznovanja: pri kaznovanju mladoletnikov, izvrševanju zaporne kazni po sodbi mednarodnega kazenskega sodišča in alternativnih kazenskih sankcijah.

Za kaznovanje mladoletnikov se do sprejema posebnega zakona uporabljajo določbe KZ, po katerih pride pogojni odpust v poštev v dveh primerih. Pri mladoletniškem zaporu so pravila in postopek za pogojni odpust analogna tistim v primeru odraslih obsojencev, saj KZ ne pozna posebnih določb v zvezi s tem. Nasprotno pa je v primeru pogojnega odpusta pri vzgojnih ukrepih oddaje v vzgojni oz. prevzgojni dom, kjer posebna določba ureja prav to vprašanje in pristojnost za odločanje dodeljuje sodišču, ki tudi sicer bdi nad kaznovanjem mladoletnika.⁴¹

Posebno določbo o pogojnem odpustu za obsojence, ki prestajajo zaporno kazen po sodbi mednarodnega kazenskega sodišča, pozna tudi ZIKS-1: ta je mogoč samo na podlagi odločitve mednarodnega kazenskega sodišča v skladu z njegovim statutom.

Posebno določbo o pogojnem odpustu pri zaporni kazni, ki se izvršuje v obliki hišnega zavora, je prinesla novela KZ-1B, ki je s tem delno uredila doslej nerazrešeno vprašanje (Divjak, 2010). Nov deveti odstavek 88. člena KZ-1 tako določa, da veljajo določbe istega člena tudi za pogojni odpust od hišnega zavora. Ob tem pojasnjuje, da se pri presoji o pogojnem odpustu v zvezi z izpolnjevanjem materialnega kriterija ob vseh drugih okoliščinah namesto vedenja med prestajanjem kazni upošteva spoštovanje omejitev pri izvrševanju hišnega zavora.

Drugih določb v zvezi s pogojnim odpustom od hišnega zavora (še) ni, zato ostajajo odprta postopkovna vprašanja, začenši s pristojnostjo predlagati pogojni odpust (ki jo ima v primeru klasičnega zavora upravnik zavoda), predvsem pa temelji za odločanje. Komisija namreč v teh primerih ne bo imela na razpolago poročila osebja zavoda,⁴² zato velja tudi tukaj poudariti nujnost uvedbe zaslišanja obsojenca v postop-

pek odločanja. Postopek pri odločanju o pogojnem odpustu od hišnega zavora torej v izogib težavam nujno potrebuje nadaljnje urejanje.

6 Zaključek (Kako naprej?)

Očitno je, da je pogojni odpust pomemben institut sodobnega kazenskega prava in hkrati vse pomembnejša penološka kategorija. Kljub temu in kljub določenim spremembam v zadnjih letih, ki postopoma urejajo odprta vprašanja, pa ostaja preveliko število nedorečenosti in neprimernih rešitev, ki bi jih bilo nujno odpraviti.

V prvi vrsti so to vprašanja postopkovne narave, kjer so bistveno premalo poudarjene pravice obsojenca. Neformalni postopki in ustaljene prakse (npr. dovoljevanje navzočnosti obsojenca na seji Komisije) so sicer dobrodošle, a nikakor ne zadostne rešitve. Ni mogoče v nedogled računati na dobro voljo Komisije in na njeno podrobno poznavanje posameznih primerov, toliko bolj zaradi žalostno rastočega števila zapornikov pri nas. Zato bi bilo več kot smiselno vprašanja urediti na zakonski ravni in obsojencem v postopku zagotoviti vsaj tak položaj, kot ga priporočajo mednarodne povezave, katerih del je naša država. Konkretno to pomeni vsaj zagotovitev navzočnosti obsojenca pri odločanju komisije v obliki zaslišanja in zagotovitev možnosti do vsebinske pritožbe.

Podobno velja za nove rešitve, ki se pri pogojnem odpustu pojavljajo prvič. Možnost pogojnega odpusta z varstvenim nadzorstvom in možnost pogojnega odpusta pri hišnem zaporu sta dobrodošli novosti, ki bi lahko pomembno pripomogli k širši in obenem smotrnejši uporabi pogojnega odpusta, a sta zaenkrat premalo dorečeni, da bi bilo mogoče pričakovati njun takojšen razmah. Vnaprej premišljena zakonska ureditev in ne sprotno krpanje vprašanj, ki naknadno vznikajo, je nekaj, za kar si je nujno treba prizadevati. Ob tem seveda ni izključeno, da se posamezne dileme ne bodo odprle ob uporabi instituta, a najmanj, kar bi bilo mogoče pričakovati, je, da bo zakonodajalec upošteval in razrešil že znane konflikte, na katere opozarja stroka.

V slovenski ureditvi je torej nujno urediti posamezna odprta vprašanja in jo uskladiti z mednarodnim pravom, ki nas zavezuje. A zdi se, da je po več kot pol stoletja bolj ali manj nespremenjenega sistema čas tudi za bolj temeljni premislek o tem, kakšna ureditev bi bila v današnjih časih primernejša. Pri tem sta v primerjalnopravnem pogledu pomembna predvsem dva vidika. Najprej bi bilo treba odgovoriti na širše vprašanje o smiselnosti prehoda k sodnemu izvrševanju kazenskih sankcij. Tak prehod, ki ima gotovo svoje pozitivne in negativne strani, bi prinesel precej sprememb tudi v postopek odlo-

⁴¹ Glej 82. člen KZ. Uradni list RS, št. 63/1994, 70/1994 – popr. 23/1999, 110/2002 – ZDTB, 40/2004, 55/2008 – KZ-1, 5/2009 – Odl. US.

⁴² Utegnilo bi ga nadomestiti npr. policijsko poročilo o obnašanju med prestajanjem hišnega zavora ali poročilo centra za socialno delo (Divjak, 2010).

čanja o pogojnem odpustu, začeni s formalizacijo procesnih garancij in zamenjavo organa odločanja. Drugi sklop vprašanj se nanaša bolj specifično na vprašanje pogojnega odpusta in gre v smeri razmisleka o smiselnosti uvedbe sistema obveznega pogojnega odpusta oz. ene od različnih vmesnih sistemov, ki jih poznajo evropske ureditve. Oboje pred uvedbo kakršnihkoli sprememb terja poglobljeno analizo, a se zaenkrat zdi več kot vredno razmisleka.

Literatura

- Ambrož, M. (2008). Preventivne mešane teorije o namenu kaznovanja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 59(3), str. 239–248.
- Ambrož, M., in Šugman Stubbs, K. (2011). Conditional Release (Parole) in Slovenia: Problems and Possible Solutions. *The Prison Journal*, 91(4), str. 467–488.
- Bavcon, L., Šelih, A., Korošec, D., Ambrož, M., & Filipič, K. (2009). *Kazensko pravo – Splošni del*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Bele, I. (2001). *Kazenski zakonik s komentarjem – splošni del*. Ljubljana: GV Založba.
- Brinc, F. (2003). Kriminalna prognoza – iluzija ali resničnost. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 54(4), str. 341–355.
- Brinc, F. (2004). *Pravice zapornikov in njihovo varstvo v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Brückmüller, K., in Hofinger, D. (2010). Austria. V N. Padfield, D. Van Zyl Smit, in F. Dünkel (ur.), *Release from prison: European policy and practice*. Cullompton, Devon: Willan Publishing.
- Danziger, S., Levav, J., in Avnaim-Pesso, L. (2011). Extraneous factors in judicial decisions. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108, str. 6889–6892. Pridobljeno na <http://www.pnas.org/content/108/17/6889>
- Divjak, U. (2010). Pogojni odpust pri hišnem zaporu. *Pravna praksa*, 29(2), 18–20.
- Dünkel, F., Van Zyl Smit, D., in Padfield, N. (2010). Concluding thoughts. V N. Padfield, D. Van Zyl Smit in F. Dünkel (ur.), *Release from prison: European policy and practice* (str. 395–444). Cullompton, Devon: Willan Publishing.
- Evropska komisija. (2011). *Oblikovanje kazenskopravne politike EU: zagotavljanje učinkovitega izvajanja politik EU s pomočjo kazenskega prava* (Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij COM (2011) 573 konč.). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0573:FIN:SL:HTML>
- Filipič, K. (2006). Delo v korist skupnosti – alternativni ukrep za mladoletne prestopnike. V K. Filipič (ur.), *Uvajanje vzgojnih ukrepov dela v korist skupnosti in socialnih treningov* (str. 11–19). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Filipič, K. (2009). La Slovénie. *Déviance et Société*, 33(3), 367.
- Garland, D. (2001). *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Gorkič, P. (2009). K osnutku ZKP-1: Sporazum o priznanju krivde. *Pravna praksa*, 28(34), str. 20–22.
- Harcourt, B. E., Harel, A., Levy, K., O'Hear, M. M., in Ristroph, A. (2009). Randomization in Criminal Justice: A Criminal Law Conversation. V P. Robinson, S. Garvey in K. Kessler Ferzan (ur.), *Criminal law conversations*. Oxford: Oxford University Press. Pridobljeno na http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1428464
- Hibbert, C. (1965). *Zgodovina zločinstva in kazni*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Jakulin, V. (1989). Pogojni odpust in preklic pogojnega odpusta. *Pravnik*, 44(11), str. 533–552.
- Jones, M., in Johnstone, P. (2012). *History of Criminal Justice* (5th ed.). Elsevier.
- Kmet, S. (2012). Pomen obdolženčevega kesanja v kazenskem postopku. *Pravna praksa*, 31(2), str. 11–13.
- Lazarus, L. (2004). *Contrasting prisoners' rights*. Oxford: Oxford University Press.
- Meško, G., Fields, C., in Smole, T. (2011). A Concise Overview of Penology and Penal Practice in Slovenia: The Unchanged Capacity, New Standards, and Prison Overcrowding. *The Prison Journal*, 91(4), str. 398–424.
- Padfield, N., Van Zyl Smit, D., in Dünkel, F. (2010). Introduction. V N. Padfield, D. Van Zyl Smit in F. Dünkel (ur.), *Release from prison: European policy and practice* (pp. 3–8). Cullompton, Devon: Willan Publishing.
- Pavčnik, M. (2004). *Argumentacija v pravu: od življenjskega primera do pravne odločitve* (2. sprem. in dop. izd.). Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Petrovec, D. (1998). *Kazen brez zločina: prispevek k ideologijam kaznovanja*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Petrovec, D. (2007). O kaznovanju in kazenskih sankcijah. V A. Šelih (ur.), *Sodobne usmeritve kazenskega materialnega prava* (str. 273–282). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Petrovec, D. (2011). Etika pri pravnem odločanju. *Pravna praksa*, 30(50), str. 15–16.
- Petrovec, D., in Muršič, M. (2011). Science fiction: Opening prison institutions (The Slovenian penological heritage). *The Prison Journal*, 91(4), str. 425–447.
- Petrovec, D., in Plesničar, M. M. (2009). Percepcija ženske kriminalitete z vidika odmere kazni. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 60(2), str. 91–105.
- Polegeček, B. (2011). Odmera enotne kazni. *Pravna praksa*, 30(23), str. II–VI.
- Sunstein, C. R., Kahneman, D., Schkade, D., in Ritov, I. (2001). Predictably Incoherent Judgments. *U Chicago Law & Economics, Olin Workingpaper No. 131*. Pridobljeno na http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=279181
- Šelih, A. (2010). Kaj je prinesel novi Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij? *Pravna praksa*, 29(49/50), str. 6–9.
- Šugman Stubbs, K., in Ambrož, M. (2010). Slovenia. V N. Padfield, D. Van Zyl Smit in F. Dünkel (ur.), *Release from prison: European policy and practice* (str. 337–357). Cullompton, Devon: Willan Publishing.
- Šugman Stubbs, K., in Ambrož, M. (2012). Recalling conditionally released prisoners in Slovenia. *European Journal of Probation*, 4(1), str. 98–110.
- Tonry, M. (2009). Explanations of American punishment policies: A national history. *Punishment and Society*, 11(3), str. 377–394.
- Tratnik, A. (2011). (Problematično) skrajševanje kazenskih postopkov in nekatere druge predlagane spremembe v noveli ZKP-K. *Pravna praksa*, 30(30/31), str. II–VIII.
- UIKS. (2009). *Letno poročilo 2008*. Ljubljana: Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij. Pridobljeno na http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/slike/uiks/2011/LP_2010_web.pdf

38. UIKS. (2010). *Letno poročilo 2009*. Ljubljana: Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij. Pridobljeno na http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/slike/uiks/2011/LP_2010_web.pdf
39. UIKS. (2011). *Letno poročilo 2010*. Ljubljana: Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij. Pridobljeno na http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/slike/uiks/2011/LP_2010_web.pdf
40. Van Zyl Smit, D., in Spencer, J. R. (2010). The European dimension to the release of sentenced prisoners. V N. Padfield, D. Van Zyl Smit in F. Dünkel (ur.), *Release from prison: European policy and practice* (str. 9–46). Cullompton, Devon: Willan Publishing.
41. Wacquant, L. (2009a). *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity*. Durham: Duke University Press.
42. Wacquant, L. (2009b). *Prisons of Poverty*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
43. Weber, N. (2011). Pogojni odpust pod drobnogledom. *Pravna praksa*, 30(13), str. 7–9.
44. Whitman, J. Q. (2005). *Harsh justice*. Oxford: Oxford University Press.

The Slovenian system of conditional release (parole) in light of recent trends in the field

Mojca M. Plesničar, M.Sc. (Oxon), LL.B., junior researcher, Institute of Criminology at the Faculty of Law, Ljubljana, Poljanski nasip 2, 1000 Ljubljana, Slovenia

Conditional release (parole) has been rather overlooked by Slovenian academics, despite it being an important instrument that serves principled and pragmatic purposes alike. On the one hand, it is a basic rehabilitative instrument; on the other, it is a means by which it is possible to tackle the increasing overcrowding in (Slovenian) prisons. The Slovenian system of conditional release has remained almost unchanged for decades, despite the fact that it is plagued with significant procedural and other flaws. The administrative model of the execution of sentences, to which the Slovenian system adheres, is a crucial determinant in questions of conditional release. Hence, questions on the body making the decision, procedural safeguards and other important issues are not resolved in a satisfactory manner. Furthermore, the solutions are inconsistent with the international documents by which Slovenia is bound. Some new solutions have been introduced by changes to the Penal Code and the Enforcement of Penal Sentences Act, but they have often not been fully thought through and bring confusion and ambiguity to an otherwise coherent system. This article points to those issues in the system that are the most interesting and troublesome, and offers various solutions based on comparisons with other legal systems.

Key words: Conditional release, penology, enforcement of penal sanctions, prison

UDC: 343.8 (497.4)